

Роман Прокопенко

**Методика формирования интереса к педагогической
деятельности будущих учителей музыки в процессе
музыкально-инструментальной подготовки**

Аннотация. В статье автор излагает основные позиции разработанной методики формирования важнейшего качества личности будущих учителей музыки – интереса к педагогической деятельности, применение которой предполагается в процессе музыкально-инструментальной подготовки.

Ключевые слова: интерес, педагогическая деятельность, музыкально-инструментальная подготовка.

Roman Prokopenko

**The methods of formation of interest to the future music teachers'
teaching activity in the process of music-instrumental training**

Summary. The author outlines the basic positions of the developed methods of forming the most important personal quality of the future music teachers – the interest in teaching activity, use of which is expected in the process of music-instrumental training.

Keywords: interest, educational activities, music-instrumental training.

УДК 37: 81.42:159.923

**Олена Семенов,
м. Київ**

**ІНДИВІДУАЛЬНІСТЬ УЧИТЕЛЯ
У ПРОЕКЦІЇ ПЕДАГОГІЧНОГО ДИСКУРСУ**

Акцент на пізнавальну діяльність суб'єкта навчання, розвивальні способи організації навчально-виховного процесу, діяльнісне спрямування професійної освіти – ці тенденції XXI століття заактуалізували увагу вчених до дослідження таких характеристик вищої школи, як "процес становлення і розвитку особистості, засіб самовираження, самоствердження, самозахисту й адаптації на ринку праці" [6, с. 14-16]. Вимоги сьогодення стимулюють у межах навчальних дисциплін психолого-педагогічного циклу "занурюватися" не лише у внутрішній світ учня чи студента, а й більш глибоко вивчати, власне, самого вчителя / викладача, його самобутність, самоцінність, суб'єктивний досвід тощо.

Однак міністерська вимога скоротити години аудиторного навчального навантаження приводить до ущільнення значного обсягу навчального матеріалу. Щоб не втратити традиції класичної університетської освіти з акцентом насамперед на глибоких фундаментальних знаннях про людину як об'єкт життя, діяльності, професії, що слугують основою для навчання впродовж життя, важливо чітко визначити місце і роль самоосвітньої роботи студентів. Звичайно, для її ефективної організації необхідний бібліотечний фонд, однак насамперед важливо шляхом коректно використаної системи дидактичних засобів переконати студентів працювати самостійно. Психологи вже давно

Освіта дорослих: теорія, досвід, перспективи

довели, що знання, набуті самостійно, відзначаються міцністю, а, головне, дієвістю і здатністю до практичного застосування. У таких умовах зростає вага навчальної книги.

Для вищої школи навчальні видання повинні на високому науковому й методологічному рівні забезпечувати розкриття питань програми навчальної дисципліни з урахуванням останніх досягнень науки, техніки, технології, умови для самостійної творчої роботи студентів, сприяти розвитку мотивації навчання, формуванню творчих навичок. Останнім часом освітній простір заповнили терміносполуки "новий підручник", "підручник нового покоління", "підручник для XXI століття". Семантика назв засвідчує перехід від класичної моделі навчання з акцентом лише на викладанні на інноваційну освітню парадигму, головні позиції якої займає триада "студент – підручник – викладач", а пріоритет надається самостійній пізнавальній діяльності. Серед новачків виразно виділяються видання серії "Педагогічна освіта – XXI", засновником якої є відомий український педагог О.Пехота, доктор педагогічних наук, професор, завідувач кафедри педагогіки середньої та вищої освіти, директор Інституту педагогічної освіти Миколаївського національного університету імені В.О.Сухомлинського. Пріоритетне місце в посібниках займають знання, технологія, соціально-культурні цінності.

Вирішенню проблем формування культури праці педагога, його здатності до усвідомленої педагогічної дії, самостійної пізнавальної діяльності сприяють дослідження В.Кременя, І.Зязюна, Н.Ничкало, О.Пехоти, М.Солдатенка, Л.Хомич. Українськими і зарубіжними дослідниками розробляються теоретичні основи побудови навчальних посібників для вищої школи, вимоги до змісту, структури, оформлення, функції, оцінки якості (Т.Балихіна, В.Безпалько, Н.Волошина, І.Лернер, А.Коржуєв, В.Краєвський, В.Попков, Н.Тализіна, Д.Чернілевський та ін.). Означені праці слугують методологічною основою статті, мета якої – розглянути структурно-змістове наповнення навчальних книг, що підготовлені потужним колективом дослідників Центру освітніх технологій Миколаївського національного університету імені В.О.Сухомлинського (керівник – О. Пехота).

Зазначимо, що термін дискурс розглядаємо як зв'язний текст з його екстралінгвальними, онтологічними, гносеологічними, соціокультурними, етнопсихологічними контекстами, різновид моводіяльності у певній (у даному випадку – педагогічній сфері). Характерними рисами посібника виступають наукова строгість і обґрунтованість думок, чітка визначеність, об'єктивність, достовірність фактичного матеріалу, методично зумовлена логічна послідовність.

Кінець ХХ – початок ХХІ століття позначені тенденціями створення посібників, побудованих з урахуванням модульного принципу, проблемного підходу, діалогового режиму спілкування. Такі книги передбачають на початку кожного розділу оголошення навчальної мети, всередині основного тексту – питання для самоперевірки прочитаного, в кінці розділу – завдання чи резюме. Такі різновиди підручників –

Освіта дорослих: теорія, досвід, перспективи

конвекційні, проблемні, комбіновані, варіативні, авторські, альтернативні. *Конвекційні* (або систематичні) навчальні підручники відповідають усталеним традиціям класичної педагогіки і відзначаються енциклопедичністю та монографічністю. *Проблемні* – ґрунтуються на теорії проблемного навчання; *комбіновані* (універсальні) містять елементи різних видів; у *варіативних* наявна інваріантна (забезпечує студентів необхідними знаннями незалежно від їх спеціалізації) і варіантна (відповідає індивідуальним програмам професійного й особистісного розвитку фахівців) частини. *Авторські* й *альтернативні книги* написані за власною навчальною програмою.

До таких авторських книг належать навчальні і навчально-методичні посібники, підготовлені в Центрі освітніх технологій Миколаївського національного університету імені В.О.Сухомлинського (керівник – О.Пехота): "Індивідуальність учителя: теорія і практика", "Основи педагогічних досліджень", "Культура співробітництва: практика групової роботи студентів", "Твоє життя – твій головний проект: технологія самовиховання" [2-5]. Основна концепція Центру і розвитку університету загалом – орієнтація на підготовку такого викладача і вчителя, який здатний сприяти розвитку особистості учня/студента, впроваджує новітні педагогічні технології, а результатом такої підготовки є готовність до професійного саморозвитку, створення особистісно-професійної "Я-концепції". Ключові концепти педагогічного дискурсу – індивідуальність учителя і педагогічні технології, подані у вимірних стрижневих ідей – Добро, Істина, Краса, Моральність, Корисність і розкриті з урахуванням системного, діяльнісного, особистісного, суб'єктного, андрагогічного, акмеологічного, технологічного, рефлексивного, критеріального підходів.

В основі навчального посібника О.Пехоти "Індивідуальність учителя: теорія і практика" – відповідний авторський курс, дидактична мета якого – ознайомити студента з механізмами й умовами власного індивідуального професійного розвитку, а розвивальна – сприяти в набутті навичок рефлексивного характеру і досвіду професійного самовивчення, саморозуміння, самоприйняття, самовдосконалення і самореалізації. О.Пехота цілком слушно наголошує, що "майстерність спеціаліста в будь-якій професії починається з розуміння своєї професійної сутності, професійних можливостей і пошуку шляхів стабільності розвитку. Тільки навчившись розуміти себе, педагог може зрозуміти іншу людину і допомогти їй у навчанні і розвитку" [2, с. 12].

Навчальна книга презентує авторську концепцію культури індивідуального професійного розвитку вчителя. Однак дослідниця поставила за мету, власне, несамоореалізацію, а подання педагогічної інформації так, щоб користувач зміг швидко, адекватно її опанувати й використати у процесі вирішення пізнавальних завдань. Ураховане й коло зацікавлених осіб, що здійснюватимуть взаємодію з педагогічним текстом. Лаконічний виклад навчального матеріалу допомагає більш рельєфно показати внутрішню логіку досліджуваних педагогічних проблем, глибше проникнути і зрозуміти власний внутрішній світ, обриси "образу Я",

Освіта дорослих: теорія, досвід, перспективи

вбудувати особистісно-професійну "Я-концепцію" та підвищити продуктивність системи стосунків з навколишнім світом, що сприяє розвитку самоаналізу та розвитку індивідних, особистісних і суб'єктних основ індивідуальності педагога.

У навчальному тексті відображено ціннісні аспекти наукового знання, а конкретні приклади, діагностичні методики корисні для професійної діяльності і вияву індивідуальності. Кожний розділ являє собою закінчений блок навчального матеріалу, основним критерієм включення якого є можливість його розгляду з різних сторін і точок зору. Зокрема, в розділі 1 "Педагогіка і психологія становлення індивідуальності вчителя" мету сформульовано так: *прочитавши розділ, ви дізнаєтеся, чому вчитель є самостійною цінністю сучасної системи освіти, якою повинна бути підготовка вчителя, щоб у ході її сформувалася його індивідуальність.*

Упадає в око коректність і виваженість формулювань, ілюстрацій процесу добування наукової істини, цитат. *Наприклад:* "Самоототожнення особистості зі своєю сутністю означає безперервний пошук відповідей на питання "хто я? ", незатихаючий діалог з самим собою, копітку роботу з самодослідження, прагнення "Знайти себе" і вміти відстояти свої життєві позиції. Мета, яку свідомо і неусвідомлено переслідує людина протягом усього життя, – стати самим собою. І лише досягаючи її в певні моменти, вона знаходить сенс свого життя..." (К.Роджерс). Цитата-епіграф знаходить логічне продовження у змісті запропонованих завдань. Виразною особливістю книги є відхід автора від сухого академізму, доступна форма викладу, вивіреність уживаних термінів, коректно виписані "місточки" між темами, за якими вбачаємо тривалий серйозний пошук, наукову спостережливність, загострену увагу до найдрібніших деталей.

Логічним продовженням рецензованої книги й авторського курсу О.Пехоти "Педагогічні технології" є інші видання серії "Педагогічна освіта – XXI". При їх підготовці враховано умови неперервної освіти, наступність, узгодженість компонентів освітнього процесу. Навчальні книги укладені з урахуванням системного, технологічного, діяльнісного, контекстного підходів, можливості індивідуального навчання, дискусійності й полемічності викладу, міждисциплінарного характеру навчання. Компактний виклад матеріалу кожної з книг відповідає загальнодидактичним принципам: науковості, наочності, доступності, системності, систематичності, учіння, диференціації, індивідуалізації, професійної спрямованості. Ілюстрації відповідають критеріям Краси і Корисності.

Теоретичні і практичні блоки кожного з розділів спрямовані на формування індивідуальності педагога. Це забезпечується завдяки дотримання принципів адекватності сприйняття інформації і критичності викладу, що забезпечується такими словами і словосполученнями: *розглянемо, обговоримо, ця думка є дискусійною* тощо). Принцип коректності досягається перевірною інформацією, фактами, повнотою характеристики феномена "*професійна культура*", "*індивід*", "*суб'єкт*",

Освіта дорослих: теорія, досвід, перспективи

"педагогічна технологія" та ін. Витриманий і принцип міцності засвоєння навчального матеріалу: на початку кожного параграфу, розділу подані короткі анотації, план того, що буде розглянуто, в кінці відповідні висновки. Прагнення розширити коло потенційних користувачів спонукало авторів відійти від школярського стилю викладу: читач немовби включається в діалог з автором.

Мета авторів навчально-методичного посібника "Культура співробітництва: практика групової роботи студентів" О.Пехоти і С.Ратовської – сприяти підготовці майбутнього педагога до оволодіння технологічною культурою. Означену якість дослідники розуміють як узагальнюючу характеристику його особистості, що динамічно поєднує технологічні знання і вміння, навички, професійно значущі особистісні якості, необхідні для успішного оволодіння професійною діяльністю, що дозволяє особистості адаптуватися в інформаційно і технологічно насиченому суспільстві, рівень індивідуально-творчої готовності особистості до проектування і реалізації педагогічної діяльності, прагнення до самоосвіти і саморозвитку [3].

У розділах розкрито основні концептуальні положення щодо формування у читача уявлення про сутність технологізації педагогічної праці, шляхи оволодіння технологічною культурою, здійснено аналіз західноєвропейських та американських досліджень з проблем співпраці. Яскраві назви розділів і параграфів; наприклад: *"Технологічна культура викладача – сучасне обличчя університету"* та ін. Корисними є розгляд практичних аспектів викладацької діяльності на етапі планування і реалізації таких педагогічних технологій, як тренінг, коучінг, тьюторіал, організаційно-діяльнісна гра, технологія кооперативного навчання. Завдання становлять цілісну міні-систему, під час виконання яких студент актуалізує весь попередньо опрацьований матеріал. Передбачають автори й поступове підвищення складності завдань.

У навчально-методичному посібнику "Основи педагогічних досліджень: від студента до наукової школи" (автори: О.Пехота, І.Єрмакова) читачі кожної вікової групи знайдуть корисні поради і стосовно особливостей кваліфікаційних робіт, і стосовно дослідницької технології навчання, і фасилітаційної позиції викладача в науково-дослідницькій діяльності студентів [4].

Загальноосвітня школа чекає на вчителя, котрий працює у фасилітативному форматі навчальної діяльності, що вбирає як здобутки традиційної методики, так і інноваційні елементи, педагога, самомотивованого на пошук оригінальних форм, прийомів, засобів навчання, які забезпечують високу результативність та якість навчання. Водночас маємо визнати: вища школа ще доволі часто слабо виконує це завдання. Саме тому автори навчально-методичного посібника О.Пехота, Л.Старовойт, І.Середа "Твоє життя – твій головний проект: технологія самовиховання" [5] насичують книгу як теоретичними питаннями з проблем самовиховання і саморозвиток, так і численними тренінговими вправами і завданнями на розвиток позитивного самосприйняття, умінь

Освіта дорослих: теорія, досвід, перспективи

самопрезентації, саморефлексії, самоаналізу, самопроєктування, самовдосконалення, самореалізації. Більш ефективними, на переконання дослідників, є діалогічний метод навчання, аналіз психолого-педагогічних ситуацій, розв'язання педагогічних задач, метод проєктів, кейс-метод, дискусія, мозковий штурм, портфоліо, індивідуальна, парна, групова робота, самостійна творча діяльність, самоаналіз.

Зміст книг узгоджується зі змістом курсів педагогіки, психології, методики виховної роботи, основ педагогічної майстерності, педагогічних технологій, інтегрує знання перед подальшою педагогічною практикою. Аналіз педагогічних текстів дозволяє виділити такі основні характеристики: нормативність, позиційність, ціннісно-смилова спрямованість. Є потреба говорити і про наукову школу та її керівника, лідера, яким є Олена Пехота.

Йдеться про особистісно орієнтованого лідера, який керує самоактулізуючими особистостями. Високий інтелект, харизма, товарицькість, а ще прагнення до осягнення Істини, Краси, Моральності, Корисності педагогічної праці – такі риси характеру вченої формувалися під впливом тривалої співпраці з академіками І.Зязюном, Н. Нічкало, докторами наук, професорами В.Семиченко, М.Солдатенком у час навчання в докторантурі Інституту педагогіки і психології професійної освіти АПН України. Дослідниця вміє бачити суть проблеми навчання й розвитку того, хто навчається, створює атмосферу довіри у взаєминах з колегами, готова взяти на себе відповідальність. Це людина культури, що "здатна з максимальною ефективністю реалізовувати свої індивідуальні здібності й свої інтелектуальні й моральні можливості" [1, с. 32]

Отже, педагогічний текст (дискурс) аналізованих навчальних книг структурується так, щоб сформувати в читача власне бачення проблеми, розвинути ті чи інші прийоми, методи і способи використання знань, більш якісно оволодіти соціальним досвідом, мовою певної науки, сприяти вихованню в майбутнього фахівця культури індивідуального професійного розвитку. Ключові концепти – індивідуальність учителя і педагогічні технології – подані у вимірах стрижневих ідей – Істина, Краса, Моральність, Корисність.

Література

1. Зязюн І. Функції сучасної інформологічної культури / Іван Зязюн // Педагогіка вищої школи: методологія, теорія, технології: зб. наук. пр.: [у 2 т.] / Ін-т вищої освіти НАПН України. – К., 2011. – Т.1. – С.29-33.
2. Пехота О. М. Індивідуальність учителя: теорія і практика : навч. посіб. для студ. вищ. навч. закл. / О. М. Пехота. – Миколаїв : Іліон, 2011. – 271 с.
3. Пехота О. М. Культура співробітництва: практика групової роботи студентів : навч.-метод. посіб. / О. М. Пехота, С. В. Ратовська. – Миколаїв : Іліон, 2011. – 250 с. : табл. – (Педагогічна освіта ХХІ).
4. Пехота О. М. Основи педагогічних досліджень: від студента до наукової школи : навч.-метод. посіб. / О. М. Пехота, І.П.Єрмакова. – Миколаїв : Іліон, 2011. – 340 с.
5. Пехота О. М. Твоє життя – твій головний проєкт: технологія самовиховання : навч.-метод. посіб. / О. М. Пехота, Л. В. Старовойт, І. В. Середа. – Миколаїв : Іліон, 2011. – 243 с.

Освіта дорослих: теорія, досвід, перспективи

6. Попков В.А. Теория и практика высшего профессионального образования : учебн. пособ для системы дополнительного педагогического образования / Попков В.А., Коржуев А.В. – М. : Академический проект, 2004. – 432с.

Елена Семенов

Индивидуальность учителя в проекции педагогического дискурса

Аннотация. В статье представлены структурно-содержательные аспекты учебных книг серии "Педагогическое образование – XXI", подготовленных коллективом исследователей Центра образовательных технологий Николаевского национального университета имени В.Сухомлинского (руководитель – Е.Пехота). Ключевые концепты педагогического дискурса - индивидуальность учителя и педагогические технологии – предлагаются в проекции главных идей – Истина, Красота, Моральность, Польза.

Ключевые слова: учебная книга, педагогический дискурс, индивидуальность учителя.

Elena Semenov

Teacher's individuality in projection of pedagogical discourse

Summary. The article is devoted to the structural and semantic content of educational books (series "Teacher education - XXI century") prepared by the researchers team of the Educational technologies center of the Sukhomlynskiy National University of Mykolayv (head - A.Pehota). The key concepts of pedagogical discourse – teacher's individuality and pedagogical technologies are presented in the projection of the main ideas such as: truth, beauty, morality and value.

Key words: educational book, pedagogical discourse, teacher's individuality.

УДК 378.147:504:140.8

**Світлана Совгіра,
м. Умань**

ОРГАНІЗАЦІЙНІ ТА МЕТОДИЧНІ ПРИЙОМИ ФОРМУВАННЯ ЕКОЛОГІЧНОГО СВІТОГЛЯДУ МАЙБУТНІХ ПЕДАГОГІВ

На сучасному етапі розвитку екологічної кризи посилилася увага до екологічного світогляду і необхідності його формування у майбутнього вчителя. Але досвід цілеспрямованого й систематичного його формування у вищих педагогічних навчальних закладах ще не знайшов достатнього поширення. Існує значна прогалина між програмними вимогами та фактичними знаннями, відповідними поглядами й переконаннями студентів, між необхідністю формування екологічного світогляду в майбутнього вчителя та академічними можливостями вищих навчальних закладів, не забезпечується єдність аудиторної та позааудиторної діяльності, навчальної, виховної й науково-дослідної роботи студентів,